

10. *Vera expositio.* — Vera ergo responsio est, cum duo discipuli Emaunte rediissent, adfuisse Thomam; intercessisse tamen aliquod tempus ante apparitionem Domini, in quo Thomas discessit, vel quia non credebatur quæ narrabantur, vel alia oblata occasione quam inquirere supervacaneum est, cum innumeræ possint facile occurrere. Ita fere Augustinus, 3 de Consen. Evangelist., cap. 25; Beda, Lyranus, et alii in Lucam. Neque obstat verbum illud Lucæ: *Dum autem hæc loquuntur*, quia imprimis illo modo loquendi solum significatur paulo post totum illud accidisse. Deinde, quia credibile est illos discipulos totam historiam apparitionis sibi factæ prolixè narrasse; Thomam vero finem non expectasse, quod nugæ et deliramenta ea omnia esse sibi persuaderet. Quod tamen (ut notant August., tract. 121 in Joan.; et Gregor., hom. 20 in Evang.) non sine speciali Dei providentia factum est, tum ut Thomas ulcus suæ incredulitatis ostenderet, et perfectius ac solidius curaretur; tum propter nostram utilitatem et majorem fidei confirmationem. Cætera quæ de hac apparitione dici poterant, et ad mysterium resurrectionis pertinent, in superioribus tractata sunt, scilicet, quomodo vulnera manserint in Christi corpore, et quomodo illuc intraverit januis clausis, et se tangendum palpandumque præbuerit, et cum aliis comederit. Reliqua vero, quæ ad alia mysteria spectant, in propria loca remittimus.

11. *Primo resurrectionis die a Christo gesta quæ.* — Ex his, quæ de his quinque apparitionibus diximus, facile erit ad brevem summam redigere omnia quæ primo die resurrectionis suæ Christus Dominus, ad ostendendam et confirmandam suam resurrectionem, gessit. Resurrexit enim summo mane, et statim matris suæ apparuit. Interim veniunt mulieres ad monumentum, eis prope accedentibus opera Angeli terræ motus factus est, et lapis e monumento revolutus. Quo viso, redeunt mulieres ad Apostolos, et Magdalena narrat Petro ac Joanni ablatum corpus Jesu. Veniunt hi ad monumentum, et vident omnia quæ a mulieribus acceperant; redeunt tamen non viso Domino. Mulieres vero quæ cum eis iterum venerant, in monumento manent; cumque ibi adessent, viderunt Angelum sedentem super lapidem in vestibulo sepulchri, cujus monitu ingrediuntur sepulchrum ibique conspiciunt duos Angelos, ut in ore duorum vel trium testium staret resurrectionis

verbum. Porro mulieres territæ exeunt de monumento, et aliæ quidem procul recedunt. Maria autem manet plorans in vestibulo, iterum inflectens sese ad scrutandum sepulchrum, ubi iterum Angelos aspexit; et paulo post conversa retrorsum, vidit Dominum. A quo jussa nuntiare discipulis quæ viderat, egreditur ocyus, brevique cæteras mulieres consequitur, quibus narrat quæ viderat; et omnes, gaudio et admiratione perfusæ, iter eadem sedulitate prosequuntur. Dum autem ita incedunt, omnibus rursum Christus in via ostenditur; quo adorato, ad discipulos iterum mittuntur. Perveniant illæ ad cœnaculum, narrant quæ audierant et viderant, nullus tamen eis fidem adhibet; quin potius, duo e discipulis, pene desperati, in oppidum, cujus fortasse erant incolæ, discedunt. Petrus vero, ductus desiderio videndi Dominum, iterum ad monumentum veniens, eadem, quæ prius viderat, intuetur, cumque admirandus ac cogitandus rediret, ecce subito fit ei Christus obviam, consolaturque mœrentem, et ad discipulos mittit. Quo facto, ad revocandos duos alios discipulos properat Christus, eis que fit viæ comes, ac tandem se illis cognoscendum præbet in fractione panis. Redeunt illi ad cœnaculum, ubi socios congregatos inveniunt, de apparitione Petro facta colloquentes, quibus ipsi narrant quomodo a se quoque fuerit visus et cognitus. Denique, dum hæc geruntur, Christus stetit in medio eorum, ac variis modis se resurrexisse ostendit, sicque *gavisi sunt discipuli viso Domino.*

SECTIO V.

Quoties et quo ordine apparuerit Christus post diem resurrectionis usque ad ascensionem suam.

1. Expositis his quæ primo die resurrectionis sunt gesta, superest ut cæteras apparitiones ad hujus materiæ complementum percurramus. Quod brevius expediri poterit, quia et Evangelistæ pauca de iis scribunt, et minor est in eis varietas ac difficultas.
2. *Christus post diem resurrectionis usque ad octavum non apparet discipulis.* — *Thomas Christi suscitati vulnera et visu explorat et tactu.* — Primo dicendum est, post diem resurrectionis non apparuisse Christum discipulis usque ad octavum diem, in quo sexta apparitio in ordine facta est. Loquimur de iis quæ scripta sunt. Nam de iis quæ in illis intermediis diebus acciderunt, nihil est memoriæ proditum, et hoc sensu intelligenda sunt

omnia quæ dicemus. Et ita est certa assertio ex Joan. 20, ubi tantum hæc apparitio narratur, et patebit amplius ex sequenti assertione. In hac vero apparitione nihil novi accidit ad manifestandam resurrectionem pertinens, quod in superioribus explicatum non sit. Agere autem de priori Thomæ infidelitate, et de fide quam in hac apparitione concepit, ac de sensu illorum verborum: *Dominus meus, et Deus meus*, deque Christi sententia: *Quia vidisti me, Thoma, credidisti; beati qui non viderunt et crediderunt*, non est nostri instituti; in materia tamen de fide et de Trinitate multa de his dici solent. Illud solum advertere oportet, ex illis verbis Christi intulisse quosdam, Thomam non tetigisse Christum, sed viso illo statim credidisse, quia Christus non dixit: *Quia tetigisti me*, sed, *quia vidisti*; quod sentit Euthym., Joan. 20. Sed imprimis (ut August. notavit, tract. 121 in Joan.) ex verbis Christi hoc colligi non potest. Nam verbum *videndi*, usitata significatione, non tantum de aspectu, sed etiam de omni experimento sensibus facto dici solet. Unde sensus proprius verborum Christi est: *Beati qui eas res, quas experti non sunt, neque sensibus perceperunt, credidere.* Qui sensus satis confirmatur ex superioribus verbis ejusdem Christi: *Infer digitum tuum huc, et vide manus meas.* Nam *inferre digitum*, non ad visum spectat, sed ad explorationem tactus. *Videre* ergo ibi nihil aliud est quam sensu experiri. Quocirca, certum esse debet Thomam tetigisse Christi vulnera, quod testantur Athan., orat. citata sect. præced., et Aug., tract. 121 in Joan., qui non solum dicit Thomam tetigisse, sed etiam, *per hoc quod videbat, atque tangebatur, remota dubitatione, credidisse*; itaque sentit per contactum ad fidem pervenisse. Et idem sentiunt Cyril., 12 in Joan., c. 58; et Chrys. hom., 86 in Joann.; et Greg., hom. 26 in Evangelia; Tertul., l. de Anima, c. 17, et alii. Atque hoc pertinuit ad majorem attestatorem et confirmationem resurrectionis, propter quam Christus hæc omnia faciebat.

3. *Apparitio discipulis præsentem Thomam Jerosolymis facta.* — Ultimo est in hac apparitione observandum, Rupertum, lib. 4^a in Joan., existimasse hanc apparitionem non fuisse factam Jerosolymis in eodem cœnaculo in quo facta fuerat quinta apparitio in die resurrectionis, sed in Galilæa. Tum quia cum Apostoli accepissent præceptum a Christo eundi in Galilæam, non videtur verisimile tot diebus distulisse profectionem, Jerosolymis

que mansisse; tum etiam quia Hieron., Matth. 28, interpretans apparitionem in Galilæa factam, quam ibi Mat. narrat, inquit: *Tum manifestius ostenditur Thomæ et intus lancea vulneratum, et manus fixas demonstrat clavem.* Nihilominus certum existimo, hanc apparitionem factam esse in eodem loco, atque eisdem januis clausis. Quæ est sententia August., Chrysost., Cyrilli, et fere omnium in hunc locum. Et patet ex contextu Joan.: *Et post dies octo, iterum erant discipuli ejus intus*; ubi illæ particule, *iterum*, et, *intus*, aperte indicant semel fuisse congregatos in illo loco, et absente Thoma, Christum stetisse in medio eorum, et postea eodem iterum convenisse præsentem Thomam. Et idem colligi potest ex similitudine aliorum verborum, et totius narrationis. Item, quod hæc apparitio non sit illa facta in Galilæa, quam narrat Matt., videtur evidens, quia illa apparitio facta est in monte, ut colligitur ex illis verbis Matth.: *Abierunt in Galilæam, in montem ubi constituerat illis Jesus, et videntes eum, adoraverunt*; ubi Hieronymus: *Post resurrectionem, Jesus in monte Galilææ conspicitur.* Hæc autem apparitio facta est *januis clausis*; quomodo ergo possunt esse una et eadem? nisi quis cum Rupertus dicat, apparuisse in Galilæa in domo aliqua supra montem ædificata, quam Rupertus dicit fuisse domum B. Virginis, in civitate Nazareth, quæ in monte ædificata erat, ut dicitur Luc. 4. Sed hoc totum valde est voluntarium, et præter sinceram verborum expositionem. Neque existimo Hieron. sensisse contrarium. Non enim dicit, tunc Christum primo fuisse ostensum Thomæ, sed manifestius fuisse ostensum, quæ verba potius indicant jam antea fuisse illi ostensum. Tum autem dicitur manifestius fuisse id factum, vel quia non jam inter privatos parietes, sed media luce, et coram pluribus testibus se ostendit, vel certe quia ipsamet iterata ostensio est major ejusdem rei veritatisque confirmatio ac declaratio. Quod autem discipuli distulerint profectionem in Galilæam per octo dies, non est mirandum. Primum, quia oportebat prius omnes Christi sectatores de hoc admoneri, et ad profectionem parari, et præsertim expediebat ipsum Thomam revocari ac persuaderi, ut una cum aliis proficisceretur. Deinde propter Judæorum turbationem oportebat paulatim progredi, et aliquam moram interponere, ut securius possent incedere.

4. *Septima Christi resurgentis apparitio*

quæ. — Objectio. — Responsio. — Secundo dicendum est, septimam apparitionem fuisse ad mare Tiberiadis, præsentibus quatuor Apostolis, Petro, Thoma, Joanne, et Jacobo, fratre ejus, Nathanaele, et duobus aliis discipulis, prout late narrat Joann., c. 21. Ex cujus verbis constant satis aperte omnes circumstantiæ hujus apparitionis, et quomodo in ea Christus variis modis suam resurrectionem confirmavit. Quod vero acciderit prædicto ordine, colligi potest ex illis verbis: *Hoc jam tertio manifestatus est Jesus discipulis suis.* Hæc enim verba non possunt simpliciter intelligi, numerando omnes apparitiones, neque etiam numerando apparitiones factas viris, tametsi velimus discipulorum nomine viros interpretari; quia constat ex dictis, plures antea apparuisse tam viris quam feminis; ergo necessario intelligendum est hanc esse apparitionem tertiam, vel inter eas quæ factæ sunt multis discipulis simul, et ita fit primam et secundam ex his tribus fuisse duas antea factas in cœnaculo januis clausis. Nam in omnibus aliis non apparuerat nisi vel feminis, vel uni Petro, vel ad summum duobus discipulis. Concluditur ergo hanc apparitionem fuisse proxime consecutam post aliam factam octavo die resurrectionis, atque ita esse ordine septimam. Vel certe exponere possumus hanc fuisse tertiam apparitionem in ordine narrationis Joannis, non simpliciter, quia hoc modo potius est quarta, cum prius narraverit apparitionem factam Magdalene, sed respectu virorum, et multitudinis discipulorum. Et hoc sensu idem concludi potest, quia verisimile est Joannem more suo servasse rerum gestarum ordinem in historiae narratione, præsertim quia indubitatum videtur, hanc apparitionem non evenisse ante transactum octavum resurrectionis diem. Nam (ut diximus) discipuli usque ad octavum diem Hierosolymis manserunt; hæc autem apparitio in Galilæa facta est, nam mare Tiberiadis in Galilæa erat. Quod autem fuerit prima omnium quæ factæ sunt in Galilæa, eadem fit conjectura ex prædictis verbis Joannis, et ex ordine narrationis. Unde Glossa interlinealis, aliter exponens prædicta verba, eandem sententiam confirmat. Dicit enim hunc fuisse tertium diem in quo Christus se manifestavit. Primus enim fuit dies resurrectionis; secundus, dies octavus; tertius, in quo præsens apparitio fuit facta; de quo quantum a superioribus distet, ignoratur. Dices: in principio hujus narrationis ait Joannes: *Postea*

manifestavit se iterum Jesus; ergo jam prius se manifestaverat in Galilæa. Respondeo negando consequentiam, quia particula *iterum*, solum denotat iterationem similis rei gestæ. Dicit ergo Joannes iterum se Christum manifestasse, quia jam prius se manifestaverat, licet non in Galilæa. Nec refert quod non semel tantum, sed sæpe se manifestaverat, quia particula *iterum*, non significat idem quod *secundo*, sed potius idem quod *rursus*, hispane, *otra vez*. Quod si quis contendat significare idem quod *secundo*, et dicere rationem ad solam aliam priorem apparitionem, dicat hanc fuisse secundam apparitionem factam præsentem Thoma. Unde, cum Evangelista proxime narrasset apparitionem factam Thomæ, subdit, iterum Jesum se ostendisse Thomæ cum aliis discipulis.

5. Continet autem apparitio hæc duas præcipuas partes. Prior proprie pertinet ad manifestationem et confirmationem resurrectionis Christi, et ideo, finita narratione hujus partis, subdit Joannes: *Hoc jam tertio manifestavit se iterum Jesus*, et tota hujus partis narratio est clara, et multa continet mysteria secundum mysticam interpretationem; sed non est nostri instituti hæc prosequi. Neque in his quæ spectant ad confirmandum mysterium resurrectionis, de quo agimus, specialis difficultas occurrit. Legatur Greg., hom. 24 in Evang.; August., tract. 422 in Joann.; Chrysost., hom. 86 et sequentibus; Cyrill., lib. 12, c. 63, et ibi reliqui expositores. Posterior pars hujus historiae continet institutionem visibilis monarchiæ ecclesiasticæ, summumque pontificatum Petro a Christo collatum, sicut fuerat ante promissus. De qua re, quæ gravissima est, propter quam præcipue Joannes scripsit hanc apparitionem, his temporibus latissime contra hæreticos disputatum est, et in materia de fide nonnulla a nobis tradita sunt (quæ, si Deus opem tulerit, aliquando in lucem emittentur). Addit vero obiter Joannes, in hac apparitione prædixisse Christum Petro mortem ejus; de ipso vero Joanne aliquid ambiguum et subobscurum prædixisse, unde orta est quæstio, an Joannes mortuus fuerit, quam in fine hujus operis tractabimus.

6. *Octava Christi resurgentis apparitio, in monte Galilæe facta.* — Dico tertio, octavam apparitionem esse illam quam in monte Galilæe factam Matth. narrat. Ita docet Augustinus, 3 de Consens. Evangelist., c. 25, quem omnes secuti sunt. Et conjectura esse po-

est, quia aliæ apparitiones, de quibus dicemus in sequenti conclusione, factæ sunt in Judæa; sed præcedens apparitio facta est in Galilæa; ergo et hæc ibidem est facta; ergo credendum est contigisse antequam discipuli in Judæam redirent. Evenit ergo proxime post superiorem apparitionem ad mare Tiberiadis factam. Narrat porro Matth. hanc apparitionem factam esse coram undecim discipulis; non vero dicit illos fuisse solos; quin potius credibile est magnum discipulorum numerum illuc confluxisse, ut inferius annotabimus. Et potest sumi conjectura ex illis verbis: *Quidam autem dubitaverunt*; non est autem verisimile aliquem ex Apostolis jam dubitasse; in multitudine autem discipulorum non est mirum aliquos fuisse in fide imperfectos. Matth. vero undecim specialiter meminit, ut significaret illos esse principes Ecclesiæ, et ad illos specialiter direxisse Christum illa verba: *Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra; euntes ergo, docete omnes gentes*, etc.

7. *Dubium. — Responsio.* — Sed occurrit in hac apparitione non contemnenda difficultas, cur tam Angeli, qui mulieribus apparuerunt, quam ipse Christus eisdem apprensus, jussurunt nuntiari discipulis ut irent in Galilæam, quoniam ibi Christum essent visuri; cum multo antea eum viderint Hierosolymis, et nihil peculiare aut insigne legatur in hac apparitione, cujus gratia ea jussio seu promissio facta esse credatur. Nam quod illa promissio in hac apparitione impleta sit, conjectura esse potest, quia prior, quæ facta est ad mare Tiberiadis, non fuit coram omnibus discipulis, sicut hæc, post quam non legimus aliam apparitionem factam in Galilæa. Hanc difficultatem tractat late D. Thomas, hic, articulo 3, ad 4, in qua illud imprimis certum est, Christum neque mutasse sententiam, neque promissum non implevisse, eo quod prius alibi quam in Galilæa sese discipulis ostenderit. Quia neque ipse, neque Angeli dixerunt visum iri eum tantum in Galilæa, et non alibi, neque prius in Galilæa quam alibi. Unde Ambrosius, super Luc., c. 24: *Non est (inquit) promissæ transgressio, sed potius festinata ex benignitate impletio.* Quod autem ibidem ait Ambrosius, *Domini prius mandasse discipulis ut in Galilæam se viderent; sed illis metu intra cœnæ residentibus, primum se obtulisse; postea confirmatis animis illos Galilæam petisse*; hæc (inquam) non est ita intelligendum ac si Christus prius decrevisset

ostendi primo discipulis in Galilæa, et postea explorata discipulorum dispositione, manifestationem maturasse suam. Constat enim Christum nihil ignorasse, et omnia, quæ a se facienda erant, præordinasse ac statuisse. Sed sensus Ambrosii est, Christum a principio mandasse discipulis ut irent in Galilæam, quia illuc præcipua ejus intentio voluntasque tendebat sese generalius manifestandi; interim tamen, dum illa solemnis apparitio parabatur, voluisse discipulos suos consolari et animare. Ex quo secundo intelligi potest ratio ob quam Christus a principio suæ ostensionis, tam per Angelos quam per se ipsum, illud mandatum ad discipulos transmiserit; quia, scilicet, ibi decreverat manifestare sese non privatim, et in occulto, sicut Hierosolymis, ubi discipuli erant timore Judæorum pleni; sed palam et publice, deposito omni Judæorum metu, et cum magna tranquillitate et securitate. Unde etiam intelligitur hanc apparitionem fuisse coram multis discipulis, ut multi existiment (sicut ex Eusebio, hic, D. Thomas refert), quod Paulus ait, 1 ad Cor. 15, apparuisse Christum plus quam quingentis fratribus, in hac apparitione fuisse impletum. Hieronymus vero, q. 7 ad Hedibiam, probabiliter credit Christum non semel tantum aut iterum suis discipulis in Galilæa apparuisse, sed sæpius, ita ut familiariter et quasi continue cum eis versaretur, et ibi impletum sit quod Lucas ait, Act. 1: *Quibus et præbuit se ipsum virum post passionem suam per dies quadraginta apprensens eis.* Et hinc etiam conjectare possumus quas ob causas statuerit Christus hoc modo apparere potius in Galilæa quam in Judæa. Prima est, quia in Galilæa plures habebat discipulos ac sectatores. Secunda, quia in ea regione securius poterant Apostoli et discipuli versari. Tertia (ut ait Chrysostomus, hom. 83 in Mat.), ut hoc ipsum esset discipulis indicium, eundem qui in Galilæa conceptus fuerat atque educatus, qui que in ea regione frequentius prædicaverat, et majora miracula fecerat, eundem, inquam, esse qui resurrexerat, et quæ in eadem regione eis apparebat, in qua plurimum cum ipso conversati fuerant. Quarta, quia fortasse intellexit Christus hoc futurum gratius Apostolis, qui majori ex parte Galilæi erant. Præter has vero causas assignari solent aliæ mysticæ, ut etiam tetigit D. Thomas ex Augustino, 1. 3 de Consens. Evangel. Galilæa enim latine *transmigratio* dicitur, illa vero Galilæa dicitur *Galilæa gentium*, Mat. 4, et Isaïæ 9. Significa-

ut ergo est in hac apparitione, Christum prius Judæis prædicatum, illis non credentibus, transiturum fuisse ad gentes, ut Paul. dixit, Act. 13, et significaverat Isaias, c. 9, ubi, facta mentione Galilææ gentium, subdit: *Populus, qui ambulat in tenebris, vidit lucem magnam, et habitantibus in regione umbræ mortis lux orta est eis.* Quæ verba, licet ad litteram intelligantur de ipsa regione Galilææ (ut significat Matt., c. 4), tamen in mysterio etiam continent conversionem gentium, ut Sancti interpretantur. Deinde significatum est Christum per resurrectionem suam transmigrasse, seu translatum fuisse ab statu passibili ad immortalem et gloriosum. Significatum item tunc fore nobis perfecte manifestandum, quando simili modo immutati, seu translati fuerimus. Tandem ex dictis concluditur, alienam esse a traditione Sanctorum sententiam quorundam recentiorum, qui dicunt hanc apparitionem non fuisse factam in regione Galilææ, sed in quodam loco, qui est in vertice montis Oliveti, qui nunc Galilæa vocatur. Quamvis enim non negem reperiri hujusmodi locum, et ita appellari (sicut referunt viri fide digni, qui loca illa peragraverunt), tamen in Evangelio nunquam sumitur Galilæa in hac significatione, neque cum aliquo fundamento affirmari id potest.

8. Dico quarto, nonam apparitionem fuisse illam quam Marcus narrat, c. ult., quando *recumbentibus undecim discipulis, apparuit illis Jesus, et exprobravit incredulitatem eorum,* etc. Decimam vero ex iis quæ in Evangelio scriptæ sunt, fuisse illam quæ facta est in die ascensionis, quando videntibus discipulis elevatus est, Lucæ ult., et Act. 1. Hæc est sententia Augustini, dicto lib. 3, c. 25. Et quod attinet ad apparitionem quam narrat Marcus, certum est fuisse distinctam ab illa quam dicit Matthæus factam esse in Galilæa, quamvis Tatianus et Ammonius in harmoniis Evangeliorum illas confundant. Cæterum, quod sint distinctæ colligi potest: nam illa facta est in monte, hæc videtur facta esse in domo aliqua, et fortasse in cœnaculo, ut colligitur ex verbis illis: *Recumbentibus undecim discipulis;* et inferius idem colligimus ex illis Lucæ: *Eduxit eos foras.* Item illa facta est in Galilæa; hæc vero (ut probabilius creditur) in Judæa. Nam facta est proxime ante ascensionem. Unde etiam non videtur dubium quin hæc fuerit post omnes, de quibus hactenus diximus, et proxime ante ascensionem. Unde Marcus, initio hujus narrationis, dicit: *No-*

vissime recumbentibus, etc., et statim post illam concludit: *Et Dominus quidem Jesus, postquam locutus est eis, assumptus est in cœlum.* Et ita exponunt Gregor., hom. 29 in Evang.; et Beda, l. 4 in Marc., qui dicit hanc apparitionem factam esse quadragesimo a resurrectione die. Quocirca, hi duo Patres in hoc videntur ab Augustino differre, quia non distinguunt has duas apparitiones; sed hanc, quam Marcus narrat, significant fuisse ultimam quæ facta est ipso die ascensionis. Quod magis placet nonnullis recentioribus; sed existimo nec discedendum esse a sententia Augustini, neque eos Patres inter se dissentire. Et D. Thomas quidem hoc loco ita eos conciliat: apparitionem, quam narrat Marcus, fuisse ultimam quæ facta est in terra, et ideo appellari *novissimam*; postea vero in ascensione visum esse Christum non in terra, sed in aere et in nube. Ad quod amplius explicandum addere possumus, finita apparitione (quam narrat Marcus), factum esse quod narrat Lucas: *Eduxit autem eos foras in Bethaniam.* Nam cum præcedens apparitio facta fuerit in cœnaculo (ut supra ex verbis Marci ostendimus), ut discipuli viderent Christum ascendentem, necesse fuit foras educi. Neque oportet intelligere ita Christum eos eduxisse, ut visibiliter eos fuerit comitatus in itinere; neque enim credibile est tantam multitudinem discipulorum simul fuisse profectam; sed divisim, aut diversis viis, ad vitandum populorum remorem. Ergo non oportebat Christum eos visibiliter comitari, nisi quis fortasse pie meditetur Christum, una cum Virgine et aliquibus Apostolis visibiliter inessisse, quod nobis nihil obstat; quia nihilominus sequens apparitio, prout facta est universo cœtui discipulorum, numerari potest ut distincta, præsertim cum novo et inusitato modo fuerit facta. Dicitur ergo Christus eduxisse foras discipulos, eo quod jusserit eos exire, et omnes convocare in eum locum, a quo erat in cœlum ascensus. Illic ergo iterum ab omnibus discipulis visus est, vel in terra, vel in aere (ut D. Thomas vult), prope terram. Verisimile enim est prius fuisse aliquantulum a terra elevatum, ut ab omnibus commodissime videri posset, atque ita aliquo brevi tempore fuisse cum eis, et (ut ait Lucas) *elevatis manibus benedixisse eis,* ac tandem ab eis recessisse.

9. *Varie Christi resurgentis apparitiones.* — Ultimo addendum est, præter has apparitiones quas Evangelistæ narrant, sæpius illis

quadragesimo diebus Christum apparuisse. Hoc colligitur primo ex Act. 1, illis verbis: *Quibus et præbuit seipsum vivum post passionem suam, in multis argumentis per dies quadraginta apparens eis.* Secundo, ex Paulo, 1 ad Cor. 15, ubi loquitur in hæc verba: *Visus est Cephæ* (de hac apparitione jam diximus), *et post hoc undecim*; de hac etiam diximus posse esse eandem cum ea quæ facta est præsentem Thoma, Dominica in octava Resurrectionis, ut bene exponit D. Thomas 1 Cor. 15. Advertendum tamen est, græca habere hoc loco *duodecim*, et ita legere Chrysostomum et Theophylactum ibi, et Eusebium ad Marinum, apud Anastasium Nicænum, quæst. 90 in Scripturam. Unde Græci interpretes varie exponunt: primo, Chrysostomus, hom. 38, ait loqui Paulum de aliqua apparitione facta omnibus Apostolis post ascensionem, et electionem Matthiæ; nam infra etiam loquitur de apparitione sibi facta, quam constat fuisse post ascensionem, et aliæ, quas ibi numerat, incertum est quando factæ sint. Secundo, alii dixerunt sermonem esse de prædicta apparitione diei octavæ, et ibi affuisse Matthiam, et numeratum esse a Paulo, quia jam tunc, cum Paulus scripsit, erat unus ex duodecim. Tertio, ait Jansenius illud nomen, *duodecim*, non esse positum propter numerum personarum, sed ad significandum collegium Apostolicum; et ita utitur hoc loco ad confirmandam similem expositionem alterius loci Joann. 20, quam supra tractavimus. Et Augustinus, l. 3 de Consensu Evang., c. 25, quamvis fateatur varias esse hujus loci lectiones, magis tamen indicat legendum esse, *duodecim*, et inter alias explicationes insinuat hanc tertiam iis verbis: *Sive sacratum illum numerum etiam in undecim stare voluerit, quia duodenarius in eis numerus ita mysticus erat, ut non posset in locum Judæ, nisi alius, id est, Matthias, ad conservandum sacramentum ejusdem numeri subrogari.* Ex quibus verbis colligi potest, aliquod majus esse fundamentum ut nomen *duodecim* retentum sit, ad significandum collegium Apostolicum deficiente Juda, quam nomen *undecim*, ad significandum reliquos Apostolos deficiente Thoma, scilicet, propter mysterium, et quia prius vivente Christo fortasse eo nomine appellabantur. Quarto tandem addit ibidem Augustinus non oportere hunc locum intelligere de duodecim Apostolis, sed de aliquibus duodecim discipulis, quicumque illi fuerint. Et potest hoc fieri verisimile, quia statim dicit Paulus dein-

de apparuisse Christum omnibus Apostolis. Quod si hoc verum est, consequenter dicendum est hanc apparitionem esse distinctam ab iis quæ in Evangelio narrantur. Melius tamen est retinere vulgatam latinam editionem, quam sequuntur Ambrosius, Hieron., Ansel., D. Thomas et alii; et ex Græcis ita etiam legit Theodoretus. Qua lectione supposita, recte exponitur hic locus de apparitione facta octavo die Paschæ, ut diximus, quamvis Anselmus et nonnulli alii exponant per synecdochem, de quinta apparitione facta in die Paschatis; quod non ita placet, ut superius dictum est. Addit præterea Apostolus: *Deinde visus est plus quam quingentis fratribus simul.* De quo Hieronymus, q. 7 ad Hedibiam, probabile existimat hanc apparitionem factam esse in Galilæa; an vero sit distincta ab iis quæ narrantur in Evangelio, vel eadem cum illa quæ facta sunt in monte Galilææ (quam Matthæus narrat), incertum est.

10. *Jacobo Alphæi post resurrectionem Christi apparet.* — Dicit præterea Paulus: *Deinde visus est Jacobo.* Hæc apparitio nova est, et distincta ab omnibus supra tractatis. Nominando enim *Jacobum*, satis significat illi singulariter factam esse, ut omnes interpretes exponunt, qui etiam hoc intelligunt de Jacobo Alphæi, seu fratre Domini. De quo ad Galat. 1 ait Apostolus: *Alium Apostolorum vidi neminem, nisi Jacobum fratrem Domini;* et c. 2, hunc Jacobum numerat inter tres columnas Ecclesiæ cum Petro et Joanne. Quando autem hæc apparitio facta sit, quidam existimant factam esse ipso die resurrectionis summo mane, propter historiam quam refert Hieronymus, de Scriptoribus ecclesiasticis, ex quodam Evangelio Hebræorum; scilicet, hunc Jacobum in nocte cœnæ vovisse non comesturum panem donec videret Christum resurgentem a mortuis, et ideo Christum ei apparuisse ac dixisse: *Frater mi, comede panem tuum, quia resurrexit Filius hominis a dormientibus.* Nam, si hæc est vera historia, necesse est dicere citissime illi apparuisse, ne tanto tempore jejunos perseveraret. Sed D. Thomas, super Paulum, propter hanc causam non admittit hanc historiam; et Augustinus, 3 de Consens. Evangel., c. 25, existimat hanc apparitionem esse factam post alias, quarum Paulus prius fecerat mentionem.

11. Ad hæc ait Paulus: *Deinde Apostolis omnibus;* hæc esse potuit apparitio illa, quam Marcus refert, factam esse recumbentibus